

Cultural diplomacy of Iran's rival powers in Central Asia and the Upcoming Challenges

Ali Akbar Jafari

Corresponding Author, Professor of International Relations, Department of Political Science, Faculty of Law & Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Email: A.jafari@umz.ac.ir

 0000-0002-7543-6365

Mari Maleki

M.A. in International Relations, Faculty of Law & Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Email: marimaleki67@gmail.com

Javad Shafaghat Niaabad

Ph.D. Student, International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Email: javad.sh.28968@gmail.com

Abstract

Introduction: Cultural diplomacy holds significant role in the foreign policy of countries within dynamic realm of international relations. After the collapse of the Soviet Union, the countries of the Central Asian region, despite their political independence, have also experienced a kind of cultural displacement, they seek to find an independent identity for themselves, which is closely related to the cultural issue of these countries. Also because these countries are located in Iran's neighborhood, there exists significant potential for the realization of Iran's cultural objectives and It has provided a good opportunity for Iran's cultural policy planners. This is while Iran's rival powers in this region are looking for political and economic influence. So that these countries have fueled the security of the region. The purpose of the research is that the Islamic Republic of Iran can neutralize the obstacles and challenges between Iran and Central Asia by using cultural diplomacy, including overcoming the security attitude in the region, Russia's sensitivity towards the region, cultural and social influence of power, regional and extra-regional influence.

Methods: This article uses a qualitative and descriptive approach to analyze the content of selected data along with topic analysis. The theoretical approach of the research is based on the conceptual framework of cultural diplomacy.

Research question: Considering these considerations, the question arises as to what challenges the cultural diplomacy of regional and international powers in Central Asia has created for Iran? By gathering library and internet sources and using the theory of cultural diplomacy, this article

proposes the hypothesis that the cultural diplomacy of Iran's rival powers, namely the European Union, Russia, and Turkey, have faced a challenge to Iran's cultural diplomacy in several ways.

Results and discussion: The findings indicate that the competing powers of Iran in Central Asia, first by promoting their language, overshadowed the linguistic culture and customs of Iran. Second, through their identification and ideologies, they seek to reduce Iran's historical links with these countries. Third, with the increase of cultural interactions, Iran's economic and political influence has faced a challenge. In this regard, it is necessary for Iran to not fall behind in the competition with other powers that have strong cultural potentials in the region, it is necessary to correct the negative perceptions of Iran in the region. Trying to strengthen the trust between the countries of the region is one of the important tasks that helps Iran in advancing its goal. Otherwise, if the wrong use of cultural tools is attempted, this opportunity may even become a threat to Iran.

Conclusions: By focusing on the opportunities it has in the common cultural fields with the countries of the Central Asian region, by following up and monitoring the programs of competitors such as the European Union, Turkey and Russia, in addition to identifying the obstacles, Iran should follow their example. The solutions that are appropriate in this field can be the use of Persian language education in the future economic goals and drawing its vision for the youth of the region, the creation of specialized centers and universities for the Persian language and literature for foreign students, holding Hafez Choi ceremonies, reading the Shahnameh Regional, production of historical films, pointed out. In the field of historical commonalities of ritual relations, it is also possible to write down other rituals and register them, such as reciting dirges, traditional celebrations such as Chaharbansuri.

Solutions of the Islamic Republic of Iran to strengthen cultural relations with Central Asian countries:

- Modeling the activities of successful countries, such as the activity of foundations such as Terxoi and Tika by Türkiye
- Planning and coordinating with Iranian non-governmental organizations in order to empower them and use the potential of these organizations for the country's highest goals.
- Selection of successful and efficient representatives in regional organizations that prioritize the cultural issue in the regional environment.
- The use of Persian language in official regional circles and its use by high officials of the country.
- Referring to poems or even proverbs by officials in newspaper and television interviews that have Iranian roots and are also familiar to the people of the region. This causes a positive view of Iran.
- Library cooperation at the level of the Central Asia region and creating library networks in the region.

- Cooperation with regional cultural institutions is important in dynamically representing Iran in the cultural field.
- Using new technologies in providing cultural services to other countries, including websites and social networks such as Facebook, Telegram, and publishing cultural activities in Iran during holidays and celebrations in consulates.
- Iranians abroad as cultural ambassadors of Iran: Many Iranians live in the Central Asia region. Their type of clothing and language are among the issues that can create attraction for the people of the regions.
- Organizing poetry nights at the regional level following this ceremony in Iran and making it famous outside of Iran by Iranian literary professors and collaborating with regional poets can play an important role in increasing Iran's soft power.
- Targeting the sending of students in order to spread Iranian culture.
- Logical and professional dealing with economic and commercial activities centered on culture and its dissemination by businessmen. In other words, international businessmen should be seen as ambassadors and cultural activists abroad. Even making an Iranian dish famous in a region by financial and commercial investors (restaurant owners) and attracting capital can bring cultural attraction to Iran and in this way lead to other cultural paths and acquaintance with other Iranian cultures.
- Strengthening the slogan "Become your neighbor's strategic depth so that it becomes your strategic depth" and create regional security to create influence and cultural cooperation.
- The use of the cinema industry is considered one of the important cultural powers of any country today. Iran by investing in this field and making films about celebrities who are famous in all these countries.

Keywords: Central Asia, Iran, Challenge, Cultural Diplomacy, Cultural Influence, Challenges

E-ISSN: 2588-6541 / Center for Strategic Research / Quarterly of Foreign Relations
 Quarterly of Foreign Relations is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 10.22034/fr.2025.484638.1597

دیپلماسی فرهنگی قدرت‌های رقیب ایران در آسیای مرکزی و چالش‌های پیش‌رو

علی‌اکبر جعفری

نویسنده مسئول، استاد گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

Email: A.jafari@umz.ac.ir

ORCID ID: 0000-0002-7543-6365

ماری ملکی

دانش‌آموخته کارشناس ارشد روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

Email: marimaleki67@gmail.com

جواد شفق‌نیا آباد

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

Email: javad.sh.28968@gmail.com

چکیده

در جهانی که روابط بین‌الملل دائماً متحول می‌شود؛ دیپلماسی فرهنگی از جایگاه مهمی در سیاست خارجی کشورها برخوردار است. کشورهای منطقه آسیای مرکزی پس از فروپاشی شوروی علی‌رغم استقلال سیاسی نوعی از جاکندگی فرهنگی را نیز تجربه کردند؛ به همین دلیل، این کشورها در روابط خارجی خود در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی به دنبال یافتن هویت مستقل بوده‌اند که با مسئله فرهنگی این کشورها ارتباط تنگاتنگی داشته باشد. از میان دولت‌های منطقه، جمهوری اسلامی ایران به لحاظ فرهنگی، تاریخی و ارزشی با این کشورها از تجانس بالایی برخوردار است. درحالی که قدرت‌های رقیب ایران در این منطقه بیشتر به دنبال نفوذ سیاسی، اقتصادی و حتی امنیتی هستند. با در نظر گرفتن این ملاحظات، این سؤال اساسی مطرح می‌گردد که دیپلماسی فرهنگی ایران در آسیای مرکزی برای ارتقای منافع ملی مشترک دارای چه پتانسیل‌ها و چالش‌هایی است؟ این نوشتار به روش توصیفی-تبیینی و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی و استفاده از مفهوم دیپلماسی فرهنگی، این فرضیه را مطرح می‌کند که با توجه به پیشینه اشتراکات تاریخی و فرهنگی از جمله زبان، آداب و رسوم، دیپلماسی علمی و فعالیت‌های نهادهای فرهنگی می‌تواند موتور محرکه ارتقای منافع ملی متقابل میان این کشورها باشد. همچنین، دیپلماسی فرهنگی ایران از دو ناحیه ضعف عملکردی تشکیلات دیپلماسی فرهنگی ایران و فعالیت‌های فرهنگی برخی از قدرت‌های رقیب از جمله روسیه، ترکیه و اتحادیه اروپا مورد تهدید قرار گرفته است که ضمن نفوذ فرهنگی، پیوندهای فرهنگی ایران با این کشورها را در حوزه‌های زبان، آداب رسوم، تاریخ و هویت تحت‌الشعاع قرار داده است.

کلیدواژه‌ها: آسیای مرکزی، ایران، قدرت‌های رقیب، دیپلماسی فرهنگی، چالش‌ها.

شاپای الکترونیک: ۶۵۴۱-۲۵۸۸ / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه روابط خارجی

doi: 10.22034/fr.2025.484638.1597

این طرح تحقیقاتی با استفاده از اعتبارات ویژه پژوهشی دانشگاه مازندران تهیه شده است

مقدمه و بیان مسئله

روابط میان دولت-ملت‌ها گورستانی از ستیزها را پشت سر گذاشته تا به این وضعیت قرار گرفته است. امروزه این پدیده با وجود اینکه همچنان وجود دارد اما کارایی خود را از دست داده و جای خود را به راه‌حل مسالمت‌آمیز و فرهنگی داده است. استفاده از روابط فرهنگی، گشایش‌های اقتصادی و سیاسی را نیز در دنیای مدرن میسر می‌سازد و بدین خاطر کشورها آن را در دستور کار سیاست خارجی خود قرار می‌دهند. در نتیجه توجه دولت‌ها به مناطقی که دارای قرابت‌های فرهنگی و تمدنی است، جایگاه ویژه‌ای یافته است. به نظر می‌رسد منطقه آسیای مرکزی که در همسایگی ایران قرار دارد از چنین قابلیت‌هایی برخوردار است.

از نظر جغرافیایی آسیای مرکزی که در اوراسیا واقع شده است، از شمال به روسیه، از جنوب به افغانستان و ایران و از غرب به دریای خزر و همچنین از سمت شرق به چین محدود می‌شود و بیش از سه چهارم جمعیت این منطقه سنی و حنفی مذهب است (afsharie, 2007, p.124). طبق آخرین برآوردها این منطقه در سال ۲۰۱۹ حدود ۷۲ میلیون نفر جمعیت دارد (kiapasha et al, 2021, p.94) و شامل کشورهای قزاقستان، ترکمنستان، قرقیزستان، ازبکستان و تاجیکستان می‌شود که پس از فروپاشی شوروی در ۱۹۹۱ به استقلال رسیده‌اند. قزاقستان بزرگ‌ترین کشور و ازبکستان پرجمعیت‌ترین کشور این منطقه محسوب می‌شوند. گفتنی است سرزمین‌های آسیای مرکزی که از دیرباز جایگاه مهمی در تصورات ژئوپلیتیک ایران داشته است که نه تنها به کنترل تاریخی بر منطقه مربوط است بلکه به تصور آسیای مرکزی به‌عنوان خانه مشترک مردمان آریایی نیز برمی‌گردد که نام «ایران» از آنجا سرچشمه می‌گیرد. بدین ترتیب، فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱ فرصت‌های جدیدی را برای ایران که مشتاق نشان دادن اعتبار خود به‌عنوان یک شریک قابل اعتماد برای کشورهای تازه استقلال یافته بود، باز کرد.

ایران در سال‌های گذشته به دنبال ایجاد روابط خود با آسیای مرکزی بوده است و اغلب از پیوند تاریخی خود به‌عنوان مبنایی برای توسعه روابط نام برده است. اگر خاورمیانه (حداقل در رسانه‌های غربی) به‌عنوان محل ماجراجویی ایران تلقی شود، آسیای مرکزی جایی است که جمهوری اسلامی ایران رگه‌های عمل‌گرایانه خود را نشان می‌دهد (wastnidge, 2017, pp. 1-2). از طرفی حضور قدرت‌های منطقه و فرامنطقه‌ای در آسیای مرکزی چالش‌هایی را نیز برای ایران به وجود آورده است. به‌طوری‌که رقبای ایران با داشتن امکانات اقتصادی سیاسی قوی موانعی را نیز برای

حضور ایران در منطقه ایجاد کرده‌اند. با در نظر گرفتن این ملاحظات این سؤال مطرح می‌گردد که دیپلماسی فرهنگی ایران در آسیای مرکزی برای ارتقای منافع ملی متقابل دارای چه پتانسیل‌ها و چالش‌هایی است؟ در این پژوهش پتانسیل‌های ایران در منطقه تأکید بر زبان، آداب و رسوم مشترک، دیپلماسی علمی و فعالیت نهادهای فرهنگی می‌باشد. همچنین، دیپلماسی فرهنگی ایران از دو ناحیه شامل ضعف عملکردی به دلیل مشکلات داخلی در دیپلماسی فرهنگی ایران و دیگری فعالیت‌های فرهنگی قدرت‌های رقیب همچون روسیه، ترکیه، اتحادیه اروپا، رژیم صهیونیستی، هند، عربستان، چین و برخی از کشورهای فرامنطقه‌ای مورد تهدید قرار گرفته است که در این پژوهش برخی از دولت‌ها مورد بررسی قرار خواهد گرفت. این مقاله از رویکرد کیفی و توصیفی برای تحلیل محتوای داده‌های انتخابی همراه با تحلیل موضوع استفاده می‌کند.

۱. پیشینه پژوهش

مجموعه آثار و تألیفات مرتبط با پژوهش حاضر یا به‌طور مستقیم و یا به‌طور غیرمستقیم به موضوع مقاله حاضر می‌پردازند:

تابش و همکاران (۱۴۰۲)، در مقاله «ارائه الگوی دیپلماسی فرهنگی ایران بر اساس نظریه داده بنیاد»، با استفاده از روش کیفی و مدل استراوس و کوربین نوشتار خود را به رشته تحریر در آورده‌اند. این پژوهش بر ۲۴ مصاحبه از صاحب‌نظران، اساتید و عوامل داخلی دخیل در دیپلماسی فرهنگی ایران پایه‌گذاری شده است. توسعه فرهنگی، سیاسی و ارتباطات در آن به‌عنوان شرایط علی، عواملی مانند جغرافیای فرهنگی و اسلام و زیرساخت‌های آموزشی و فضای رسانه‌ای به‌عنوان عوامل زمینه‌ای، همچنین تهدیدها و فرصت‌ها و ضعف‌ها و کاستی‌ها در آن به‌عنوان عوامل مداخله‌گر مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته‌اند. از نظر آن‌ها تاکتیک‌ها، روش‌ها، ابزارها و بازیگران دچار تغییر می‌شوند؛ اما اصول ارزشی پایدار می‌ماند.

جعفری و براریان (۱۳۹۸)، در مقاله «جایگاه دیپلماسی فرهنگی ایران در آسیای مرکزی و قفقاز» تلاش کردند تا پس از بررسی شرایط فرهنگی حاکم بر این کشورها، به شناخت و بررسی اولویت‌ها، جهت‌گیری‌ها و نیز رویکردهای فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با توجه به سوابق فرهنگی و تاریخی آن با واحدهای نوپدید در این منطقه و تبیین آسیب‌هایی که متوجه ایران است، بپردازند.

بصیری و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله «مقایسه دیپلماسی فرهنگی ایران و ترکیه در آسیای مرکزی»، در چهارچوب سازه‌انگاره به تلاش‌های دو کشور ایران و ترکیه بعد از فروپاشی شوروی در منطقه می‌پردازند و همچنین عواملی را که موجب همگرایی بین دو کشور جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در آسیای مرکزی می‌شود را مورد بررسی قرار داده‌اند.

الهه کولایی و سمیه زنگنه (۱۴۰۱)، در مقاله خود تحت عنوان «همگرایی فرهنگی و اجتماعی در اوراسیای مرکزی»، به این موضوع اشاره دارند که شوق اولیه پس از فروپاشی شوروی در میان کشورهای استقلال‌یافته برای پیوند با غرب به مرور کاهش یافت و قدرت رهبری روسیه در منطقه نیز عاملی بود که استیلای فرهنگی روسیه در منطقه را فراهم ساخته و نقش رهبری را در همگرایی منطقه‌ای با این کشورها برای آن به وجود آورده است. همچنین، نویسندگان اشاره دارند که استیلای فرهنگی روسیه در این منطقه با استفاده از زبان روسی، آموزش، مذهب و رسانه صورت گرفته است.

واستیچ (۲۰۱۶)، در مقاله «آسیای مرکزی در تخیل ژئوپلیتیک ایران» نمودار روابط ایران با آسیای مرکزی پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱ را ترسیم کرده است. این رویداد مجموعه جدیدی از همسایگان شمال را به ایران داد و این در زمانی رخ داد که ایران دستخوش تغییراتی در جهت‌گیری سیاست خارجی خود از اهداف آرمان‌گرایانه مانند صدور انقلاب اسلامی به اهداف عمل‌گرایانه‌تر بود و نیز اولویت‌دادن به منافع ملی خود و پیگیری روابط حسن هم‌جواری بود.

بیوژیوا و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «آسیای مرکزی به‌عنوان منطقه نفوذ ترکیه»، به بررسی تأثیر ترکیه در آسیای مرکزی، مبانی استراتژیک و ایدئولوژیک آن، جهت‌گیری‌های بخش اصلی روابط با منطقه، پویایی توسعه روابط دوجانبه، منطقه‌ای و مکانیسم‌های اجرای نهادی می‌پردازد. این نوشتار اشاره دارد که فعالیت‌های سازمان‌ها و انجمن‌هایی که به روابط با آسیای مرکزی کمک می‌کنند به‌صورت نهادی تشکیل شده‌اند، در چهارچوب شورای همکاری کشورهای ترک‌زبان در منطقه عمل می‌کنند.

کالامبکوا (۲۰۲۲)، در مقاله «پارادایم قدرت نرم و اهمیت سازمان کشورهای ترک: دیدگاه قرقیزستان» به دنبال درک سیاست‌های ترکیه در قبال دولت‌های ترک از دیدگاه قدرت نرم و سهم قزاقستان در آن است. نویسنده معتقد است فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی زمینه را برای احیای پیوندهای بین ترک‌زبانان بین کشورهای

منطقه که با یکدیگر پیوند فرهنگی مشترک داشته‌اند، ایجاد کرد. این مقاله پس از بررسی دیدگاهی که مصطفی کمال آتاتورک در رابطه با جهان ترک مطرح کرده است، به «اهمیت رویکرد ترکیه در دوره پس از جنگ سرد» می‌پردازد.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که در رابطه دیپلماسی فرهنگی قدرت‌های رقیب ایران در آسیای مرکزی و چالش‌های پیش‌رو آثاری اندکی در دسترس می‌باشد. با این حال، پژوهش حاضر از چند منظر نسبت به آثار پیشین متمایز است. نخست، این که در این پژوهش تلاش شده است ابعاد مهم و چالش‌های گوناگون قدرت‌های ایران در آسیای مرکزی هم‌زمان مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. دوم، این که پژوهش کنونی درصدد است تا به‌طور گسترده و بر مبنای دیپلماسی فرهنگی موضوع را مورد تبیین قرار دهد. به عبارتی، آثار موجود، دیپلماسی فرهنگی قدرت‌های رقیب ایران در حوزه آسیای مرکزی را در قالب یک اثر علمی مشخص مورد بررسی و مطالعه قرار نداده‌اند. بنابراین، از این منظر نیز پژوهش از نوآوری برخوردار است. نوشتار حاضر سعی دارد علاوه بر بیان پتانسیل‌های ایران، چالش‌های حضور فرهنگی قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی را به‌طور تخصصی مورد بررسی قرار دهد.

۲. چهارچوب نظری

برای پرداختن به موضوع دیپلماسی فرهنگی ابتدا دیپلماسی تعریف می‌کنیم. در دیکشنری مک میلان اصطلاح دیپلماسی در چهار معنا آمده است: ۱. استقرار نمایندگان دیپلماسی در سازمان‌های بین‌المللی برای اداره و هدایت روابط میان دولت‌ها؛ ۲. استفاده از دیپلماسی به مناسبت روابط و مواجهه با مردم؛ ۳. تلاش برای استفاده از دیپلماسی برای ترویج مذاکرات بین دولتی و فرادولتی؛ ۴. استفاده از دیپلماسی در سیاست خارجی که در آمریکا بیشتر رواج دارد (rezai and mahmudi, 2017, p.47) و از آنجا که فرهنگ در جهت گروه‌های هدف در حال توسعه می‌باشد و در نهایت تکامل فرهنگی را موجب می‌گردد (ghasemi, 2022, p.89) دولتمردان نیز سعی دارند از این موارد برای ایجاد روابط عمیق‌تر با کشورهایی که به‌خصوص از اطرافشان حضور دارند، استفاده نمایند؛ که به این قابلیت دولت‌ها دیپلماسی فرهنگی گفته می‌شود.

به‌طور دقیق‌تر، دیپلماسی فرهنگی نوعی دیپلماسی عمومی و قدرت نرم می‌باشد که شامل «تبادل اندیشه‌ها، اطلاعات، هنر و سایر جنبه‌های فرهنگی بین ملت‌ها و

مردمانشان به‌منظور تقویت درک متقابل» است (Waller, 2009). علاوه بر این، «فرهنگ جوهری یکپارچه، ثابت و ایستا نیست» بلکه در طول زمان متفاوت است و قوامشان به زمینه‌های به‌وجود آمدنشان نیز بستگی دارد (Lee, 2007, p. 916). دیپلماسی فرهنگی در کشورهایی مانند فرانسه از اواخر قرن نوزدهم مورد استفاده قرار گرفت، اما در اکثر کشورهای دیگر تنها در دهه ۱۹۹۰ این واژه وارد زبان رایج شد. در آن زمان این واژه در اصل برای اشاره به فرایندهایی استفاده می‌شد که دیپلمات‌هایی که به دولت‌های ملی خدمت می‌کردند به تبادلات و جریان‌های فرهنگی متوسل می‌شدند یا به دنبال هدایت آن‌ها برای پیشبرد منافع ملی خود بودند (Ang et al, 2015, p. 366). امروزه این نوع دیپلماسی به «تبادل ایده‌ها، جنبه‌های فرهنگی میان ملت‌ها» گسترش یافت (Cummings, 2003, p. 1). تا جایی که شاهد هستیم روابط فرهنگی بین‌المللی^۱، تبادل فرهنگی بین‌المللی^۲ یا همکاری فرهنگی بین‌المللی^۳، اصطلاحات مختلف معنایی، تمایل دارند و به‌جای یکدیگر استفاده می‌شوند (Ang et al, 2015, p. 366). همچنین، جی‌ام مایکل در کتاب روابط فرهنگی بین‌المللی، فرهنگ را فراتر از دیپلماسی جاری می‌داند. به‌نظر او فرهنگ می‌تواند در خدمت اهداف سیاسی درآید. به‌عبارت بهتر، عوامل فرهنگی به‌مثابه تسهیل‌کننده دیپلماسی و سیاست خارجی در اندیشه او حضور می‌یابد، این تعریف تنها بر عوامل و عناصر روابط فرهنگی تأکید می‌کند که می‌توان مقوم دیپلماسی باشد و دولت‌ها را در رسیدن به اهداف سیاسی و اقتصادی یاری رساند (Jafari and Bararian, 2018, p. 9). همچنین، برخی بر غفلت از عوامل مهم فرهنگی در عرصه سیاست خارجی (دیپلماسی فرهنگی) تأکید می‌کنند و معتقدند که بی‌توجهی به عناصر فرهنگی به‌منزله عدم درک شرایط جدید جهانی است (Jafari and Bararian, 2018, p. 9). از سوی دیگر دیپلمات آمریکایی ریچارد آرنت، بین روابط فرهنگی که «به‌طور طبیعی و ارگانیک، بدون دخالت دولت رشد می‌کنند» با «دیپلماسی فرهنگی که تنها زمانی اتفاق می‌افتد که دیپلمات‌های رسمی، در خدمت دولت‌های ملی، تلاش کنند این جریان طبیعی را برای پیشبرد و هدایت منافع ملی است»، تفاوت قائل است (Arndt, 2011).

اصطلاح مهم و مربوط به این موضوع، قدرت نرم است که توسط جوزف نای مطرح شد. نای بین قدرت فرماندهی - هویج اقتصادی و چماق نظامی - که

۱. International Cultural Relations(ICR)

۲. International Cultural Exchange

۳. International Cultural Cooperation

ایالات متحده آمریکا به اندازه کافی از آن برخوردار بود و قدرت هم‌دستانه یا «نرم» و «واداشتن دیگران به خواستن آنچه شما می‌خواهید»، تمایز قائل شد (Ang et al, 2018, p. 367). نای معتقد است قدرت نرمی که یک کشور ممکن است طرح کند صرفاً یک مسئله فرهنگی نیست، بلکه بر ارزش‌های سیاسی آن (زمانی که مطابق با آن‌ها در داخل و خارج از کشور عمل می‌کند) و سیاست‌های خارجی آن (زمانی که آن‌ها به‌عنوان ارزش‌های سیاسی تلقی می‌شوند) متکی است (Nye, 1990, p. 196). نای معتقد است همان‌طور که قدرت نرم از فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست خارجی ناشی می‌شود، پس دیپلماسی عمومی نیز ابزاری است که حکومت‌ها برای بسیج منابع (قدرت نرم) برای ارتباط و جذب مردم کشورهای دیگر استفاده می‌کنند (Nye, 2008, p. 95). هدف قدرت نرم جایگزینی قدرت «سخت» نیست، بلکه مکمل آن است (Ang et al, 2018, p. 368). بنا بر تمامی این دلایل که ذکر شد یک کشور می‌تواند با استفاده از ابزارهای دیپلماسی فرهنگی در کشور دیگر تصویری مطلوب از خود ارائه دهد و هم بر روی نخبگان و هم عموم مردم تأثیر بگذارد تا آن‌ها را از این طریق به‌سوی خواسته‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای خود هدایت نماید (basiri et al, 2015, p. 31). بهره‌گیری از هنر همچون موسیقی، ادبیات، تئاتر و سینما در کنار تولید دانش و تکنولوژی به ابزارهای سلطه‌نمادین دولت‌ها در جهان حاضر تبدیل شده است. از این‌رو، در دوران مدرن سلطه‌نمادین به وجه اصلی اعمال قدرت تبدیل شده است و دولت‌ها از این طریق حوزه نفوذ خود را گسترش می‌دهند (ostovar et al, 2020, p. 213). با توجه مبحث نظری مطرح شده و تجانس و اشتراکات فرهنگی میان جمهوری اسلامی ایران و دولت‌های آسیای مرکزی بهره‌گیری از چهارچوب مفهومی دیپلماسی فرهنگی مناسب ارزیابی می‌شود.

۳. دیپلماسی فرهنگی ایران در آسیای مرکزی

ایران و منطقه آسیای مرکزی از دیرباز و در دوره‌های مختلف تاریخی روابط عمیق و گسترده‌ای با هم داشته‌اند که منجر به شکل‌گیری همبستگی و خویشاوندی دیرینه بین ملت‌های آن شده است. پراکندگی اقوام آریایی در هر دو منطقه باعث پیدایش ژنتیک مشابه در آبا و اجداد و نیای مردمان و پدید آمدن ریشه‌های تاریخی مشترک گردیده است (kiapasha et al, 2021, p. 92). این عوامل انگیزه‌ای مضاعف برای دنبال کردن روابط دوجانبه و چندجانبه توسط ایران در قالب دیپلماسی فرهنگی شده است. پیوندهای فرهنگی بخش کلیدی ژئوپلیتیک ایران را تشکیل می‌دهند؛ زیرا این پیوندها نرم‌تر و

فرهنگی است که برای تأکید بر نزدیکی خود و مبنایی برای همکاری بیشتر استفاده می‌شود. از جمله اشتراکاتی که ایران را به منطقه پیوند می‌دهد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۳-۱. زبان فارسی

ایران در این منطقه از پتانسیلهایی مانند زبان مشترک، آداب و رسوم و اعتقادات مشترک برخوردار است. در پیش از اسلام و اوایل اسلام، آسیای مرکزی عمدتاً قسمتی از ایران بود و ساکنین آن اعم از باختریان، سغدی‌ها، خوارزمیان و سکاها و دهیوها ایرانی زبان بودند. امروزه فارسی تاجیکی (در تاجیکستان و ازبکستان) و فارسی بخاری (توسط یهودیان بخارایی آسیای مرکزی) به‌عنوان زبان مادری در این مناطق شناخته می‌شود (kiapasha et al, 2021, p.p. 92-93). حدود هزار و پانصد سال زبان‌های ایرانی موجود در آسیای مرکزی به‌شدت تحت فشار زبان ترکی قبایل قرار گرفته است. همچنین، به دلیل مسلمان بودن این مناطق، زبان عربی نیز در این منطقه شناخته شده است. اما با این وجود زبان عربی نتوانسته است جایی برای خود باز کند. زبان فارسی، فارسی دری و پارسی دری، زبانی است که در کشورهای ایران، افغانستان، تاجیکستان و ازبکستان به آن سخن می‌گویند (Abolhasan Shirazi, 2018, p. 14). مردم کشور تاجیکستان بیشتر فارس زبان‌اند و تکلم به زبان فارسی دری در میان آن‌ها رواج کامل دارد. اقوامی که به زبان فارسی آشنا هستند در کشور ترکمنستان به‌ویژه در اطراف عشق‌آباد و مرو و همچنین در کشور ازبکستان، در شهرهای سمرقند و بخارا ساکن هستند. در قزاقستان و قرقیزستان نیز برخی به زبان فارسی گفت‌وگو می‌کنند (Nixey, 2010, p. 131).

۳-۲. استفاده از آداب و رسوم مشترک

در قالب اتحادیه‌های فرهنگی، اشاره به آداب و رسوم مشترک از جمله راه‌هایی است که تعامل و همدلی بین افراد را در جامعه بالا می‌برد. به‌خصوص در منطقه آسیای مرکزی که مرزبندی‌های آن به‌طور تاریخی اقوام مختلف را از یکدیگر جدا کرده و شاهد هستیم افراد با آداب و سنن مشترک در دو سوی مرزهایی قرار گرفته‌اند که در طول جنگ‌ها توسط قدرت‌های بزرگ جدا شده و در واقع این مرزها طبیعی نیستند. ایران به‌عنوان بخشی از استراتژی خود برای ارتقای منطقه‌گرایی از طریق اکو، به استفاده از پیوندهای فرهنگی و تاریخی خود در منطقه تأکید دارد. تأسیس یک

مؤسسه فرهنگی اختصاصی اکو به ایران فرصت‌های بیشتری برای ترویج یک دستورکار فرهنگی در داخل سازمان با تمرکز بر شخصیت‌های ادبی و سنت‌های فرهنگی مشترک، مانند جشن سال نو ایرانی، عید نوروز در سراسر منطقه داد (Wastnidge, 2017, p.12). به‌عنوان مثال نوروز که در سال ۱۳۸۸ به ثبت جهانی رسید، در سال ۱۳۸۹ در ایران دبیرخانه‌ای افتتاح شد و نخستین جشن نوروز به‌صورت جهانی شکل گرفت (basiri and mosavi noghli, 2015, p.66). نوروز به‌عنوان پیوند سیاست خارجی، روابط کشورهای منطقه را می‌تواند گسترش دهد. محور نوروز می‌تواند قدرت تأثیرگذاری و ارتباطات خود را در دنیای خارج افزایش دهند (farajirad et al, 2017, p.107). اگر اعضا بر سر ایجاد اتحادیه بین‌المللی نوروز به توافق برسند، بر اثر تعاملات، نشست‌ها، رایزنی‌ها و گفت‌وگوهای میان اعضا در درون این اتحادیه، زمینه نهادینه شدن هنجارهای آیین نوروز از جمله صلح، عدالت، پاکی، صلح رحم، بازگشت و همدلی فراهم می‌شود (sazmand, 2018, pp. 98-99). به‌خصوص که این مراسمات در کشورهای دیگر نیز ارج داده می‌شوند. پس از ۱۹۹۱ یعنی بعد از استقلال کشورهای آسیای مرکزی از شوروی، نوروز که قبلاً به‌صورت غیررسمی جشن گرفته می‌شد شکلی رسمی گرفت و امروزه در مناطقی از بالکان تا چین این جشن مرسوم است (binbash, 1999, pp. 61-62). اشاره به اعتقادات مشترک بدون جانب‌داری دینی نیز در همگرایی منطقه‌ای و پیشبرد دیپلماسی فرهنگی ایران در آسیای مرکزی تأثیر محوری دارد (sadatinejat et al, 2018, pp. 16-17).

۳-۳. پیگیری دیپلماسی علمی

از روش‌های دیگر که قدرت فرهنگی ایران را در منطقه نشان می‌دهد می‌توان به دیپلماسی علمی اشاره کرد که به‌مثابه ابزار قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. این نوع دیپلماسی با کمک علم و فناوری می‌تواند تعارضات میان کشورها و ملت‌ها را با کمترین هزینه مدیریت کند (ghadimi, 2017, p. 139). تبادلات دانشگاهی قالب‌های متنوعی دارد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: ارتباط علمی اساتید، دعوت از اساتید خارجی، بورس‌های تحقیقاتی، حضور اساتید در پروژه‌های تحقیقاتی خارجی، عضویت در مجامع بین‌المللی، همکاری در مجامع علمی، برقراری ارتباط علمی بین دانشجویان، قراردادهای همکاری‌های بین‌المللی، تأسیس پردیس‌های خارجی، جذب دانشجویان خارجی و فرصت‌های مطالعاتی (jafari and ghorbi, 2023, p.406). ایران در این عرصه علاوه بر وجود دانشگاه‌های پایتخت شاهد فعالیت دانشگاه‌های مهمی

مانند فردوسی مشهد، دانشگاه مازندران و ... نیز در سال‌های اخیر بوده است. از جمله دانشگاه مازندران به امضای تفاهم‌نامه با دانشگاه آتیراوو قزاقستان، افتتاح دفتر فرهنگ ایران در دانشگاه دولتی قزاقستان، انجام طرح پژوهشی میراث مشترک مردم حاشیه خزر اقدام کرده است (Jafari and Ghorbi, 2023, pp.425-429). این بررسی‌ها نشان می‌دهد در سایر کشورها این فعالیت زیاد نبوده ولی پتانسیل‌های و فرصت‌های علمی در این زمینه بسیار زیاد می‌باشد که می‌تواند مراودات بین کشورها را افزایش دهد.

۴-۳. فعالیت نهادهای فرهنگی در کشورهای منطقه

در کنار این موارد باید از نهادها و سازمان‌هایی که ایران توسط آن‌ها دیپلماسی فرهنگی خود را در این منطقه گسترش داده اشاره کرد که شامل سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، کمیته امداد امام خمینی، دانشگاه بین‌المللی جامعه‌المصطفی العالمیه، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، بنیاد سعدی، سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری، بنیاد ایران‌شناسی، مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و مؤسسات و افراد خصوصی و نیمه دولتی است (Basiri et al., 2020, pp. 33-36). این نهادها با تکیه بر زبان، آداب و رسوم، دین مشترک از وجوه مشترک فرهنگی بین ایران و کشورهای این منطقه وجود دارد شروع به تولید فعالیت‌های فرهنگی در منطقه کرده‌اند.

۵-۳. فعالیت در قالب رسانه‌های برون‌مرزی

شبکه‌های تلویزیونی ایرانی شامل آی فیلم، شبکه کوثر، جام جم و العالم نمونه‌های موفق هستند که در سطح جهانی و منطقه‌ای به‌عنوان ابزار فرهنگی ایران نقش‌آفرینی می‌کنند.

معاونت برون‌مرزی صدا و سیما با ۳۱ شبکه رادیویی و ۱۲ شبکه تلویزیونی برون‌مرزی به فعالیت می‌پردازد (Basiri et al., 2020, pp. 33-36) و با آنکه فعالیت ایران در حوزه رسانه‌ها نسبت به دیگر کشورهای منطقه وسعت ندارد با این وجود می‌توان از فعالیت شبکه‌هایی همچون شبکه سحر نام برد که به زبان‌های انگلیسی، فرانسه، اردو، آذری، بوسنی و کردی، حداکثر در ۸ ساعت برنامه پخش می‌کند و این فعالیت در آذربایجان بیشتر است و اکثر برنامه‌های آن جنبه فرهنگی دارد.

۴. چالش‌های ایران در آسیای مرکزی

چالش‌هایی که ایران در حوزه دیپلماسی فرهنگی مواجه است را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد. دسته اول مربوط به ناکارآمدی‌های داخلی در حوزه دیپلماسی ایران است و دسته دوم از سوی قدرت‌های رقیب در زمینه فرهنگی است که به‌عنوان چالش‌های دیپلماسی فرهنگی ایران در منطقه محسوب می‌شود.

۴-۱. موانع و کمبودها از منظر داخلی

تمایل ایران برای پیوندهای اقتصادی، امنیتی و فرهنگی بیشتر با منطقه به‌طور سنتی توسط دو موضوع مختل شده است. اولاً، ماهیت تازه استقلال یافتگی این کشورها؛ به این معنی که آن‌ها از ادغام هر یک از حاکمیت‌های جدید خود در ابتکارات منطقه‌ای، به‌ویژه آن‌هایی که توسط ایران رهبری می‌شد، نگران هستند (Wastnidge, 2017, p. 20). دوم، ایران در منطقه خاورمیانه با چالش‌های بسیاری از جمله مشکلات اقتصادی و اعتراضات مردمی روبه‌رو بوده و این موضوع در کنار تحریم‌های آمریکا و غرب علیه ایران موجب شده بود تا تمرکز اصلی ایران بر مسائل امنیتی و اقتصادی داخلی معطوف شود.

در کنار این‌ها باید گفت در منطقه نگرش منفی مردم به اسلام افراطی وجود دارد که برخی سعی دارند ریشه آن را به ایران نسبت دهند. در کنار آن تصویری که منطقه در مورد انتشار انقلاب از ابتدای انقلاب اسلامی وجود داشته هنوز هم به‌طور کامل از بین نرفته است.

همچنین، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موانع از جهت داخلی می‌توان به آسیبی اشاره کرد که از عدم اطمینان به بازیگران مردمی در حوزه دیپلماسی فرهنگی می‌آید. یعنی دولت فعالیت سازمان‌های خصوصی را به دلایل امنیتی کمتر می‌کند و یا کنترل و اشراف زیادی به آن‌ها دارند و این موضوع آزادی عمل را برای آن‌ها محدود می‌کند. این نگاه به‌خصوص در سازمان فرهنگ و ارتباطات اجتماعی و وزارت امور خارجه برجسته می‌باشد (Jafari Haftkhani and koohkan, 2019, p. 55). این موارد برخی از ضعف‌های کارکردی محسوب می‌گردد که حوزه دیپلماسی فرهنگی از آن رنج می‌برد.

همچنین، یکی از موضوعاتی که به کم‌کاری داخلی مربوط است می‌توان از میزان فعالیت کم رسانه‌های ایران اشاره کرد. به عبارتی ایران در زمینه رسانه مکتوب

حرفه‌ای دچار ضعف است. این کم‌کاری را می‌توان در بازدید از تارنماهای خبری مربوط به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز دید. در واقع، لازم است تا تشکلهای و نهادهای خصوصی و دولتی در کنار همدیگر در این زمینه به سرمایه‌گذاری و فعالیت بپردازند (kheyrikhah, 2023, pp. 159-160). این در حالی است که فعالیتهای کشورهای مانند ترکیه با سرمایه‌گذاری عظیم در بخش سینمایی نفوذ زیادی در کشورهای منطقه داشته است.

با آنکه ایران در طول سال‌های پس از انقلاب سعی کرده تا نگرش صدور انقلاب را کمتر در سیاست خارجی و به‌خصوص دیپلماسی خود استفاده کند اما ذهنیتی که کشورهای این منطقه نسبت به ایران دارند نیز همچنان موضوعی است که نیاز به این دارد تا به‌صورت عملی بیشتر به تغییر آن پرداخته شود و حس تعامل و همزادی بیشتر بین ملت‌های این منطقه تقویت گردد.

۴-۲. حضور فرهنگی قدرت‌های رقیب

برخی از چالش‌های دیپلماسی فرهنگی ایران فعالیت‌های فرهنگی برخی از قدرت‌های رقیب نظیر روسیه، ترکیه، اتحادیه اروپا و رژیم صهیونیستی به‌عنوان موارد گواه مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۴-۲-۱. گسترش فعالیت فرهنگی روسیه، تهدیدی برای ایران

مهم‌ترین چالش ایران در زمینه فرهنگی، حضور پرسابقه و ریشه‌دار روسیه در کشورهای حوزه آسیای مرکزی است. هرچند که ریشه و اصالت زبان و فرهنگ ایرانی در منطقه عمیق است اما در دنیای متمدن امروزی این کشورها شاهد حضور مردمی است که به زبان روسی سخن می‌گویند و بخش عظیمی از جمعیت آن‌ها از نژاد روس‌هایی هستند که پس از جدایی و اعلام استقلال در این کشورها مستقر شده‌اند و پیوندهای عمیقی با روس‌های روسیه دارند.

روسیه از همان ابتدای فروپاشی به‌منظور ایجاد «محیط باثبات و دوستانه» و توسعه «روابط بشردوستانه تمام‌عیار» به دنبال تقویت مجدد رهبری منطقه‌ای خود بود. حوزه فرهنگی که به‌عنوان بخشی از «همکاری بشردوستانه» از آن یاد می‌شود، به یک حوزه کلیدی همکاری در کشورهای مشترک‌المنافع تبدیل شد (Valenza et al., 2022, p. 206). در اواخر دهه ۲۰۰۰، زمانی که فضای پس از شوروی به اولویت اصلی سیاست خارجی کرملین تبدیل شد، بیشتر برنامه‌های فرهنگی و آموزشی در این

منطقه متمرکز شد (Putin, 25 April 2005). در سال ۲۰۱۰، رئیس‌جمهور دیمیتری مدودف تأکید کرد که روسیه می‌تواند از پیوند موجود با جمهوری‌های شوروی سابق و تأکید بر ادغام بیشتر کشورهای مستقل مشترک‌المنافع برای دستیابی به اهداف خود در سیاست خارجی و به‌ویژه دیپلماسی عمومی، سرمایه‌گذاری کند (Fominykh, 2017, p. 8). اولین سند سیاستی که به تشریح یک تعامل جدید در این حوزه پرداخت، مفهوم سیاست خارجی فدراسیون روسیه در سال ۲۰۰۸ بود. این سند دو هدف را مشخص کرد؛ حفاظت از حقوق و منافع هم‌وطنان روسی با عنوان «چند میلیون دیاسپورای روسیه» و روسکی‌میر^۱ (بنیاد جهانی روسیه) و نیز ترویج زبان و فرهنگ روسی (President of Russia, 2008).

همچنین، روسیه در ۲۰۱۳ مفهوم قدرت نرم را به‌عنوان «ابزاری برای دستیابی به اهداف سیاست خارجی بر اساس پتانسیل جامعه مدنی، اطلاعات، روش‌های فرهنگی و سایر روش‌ها» معرفی کرد. در سال ۲۰۱۴ روسیه به بازنگری بیشتر نقش فرهنگ در داخل و خارج روسیه پرداخت. در این رویکرد، که می‌توان آن را با تز «برخورد تمدن» هانتینگتون (۱۹۹۷) مرتبط کرد، فضای منطقه‌ای که از نظر تاریخی تحت هژمونی شوروی و روسیه بود، به‌عنوان تمدنی متمایز در نظر گرفته شد که به غرب و شرق تعلق ندارد (Valenza et al, 2022, p. 207). علاوه بر کانال‌های رسمی، روسیه چندین سازمان حامی دولتی نیز راه‌اندازی کرده است.

بنیاد جهانی روسیه (روسکی میر) که در سال ۲۰۰۷ به ترویج عمومیت زبان و فرهنگ روسی می‌پردازد. به استثنای ترکمنستان، این بنیاد با مؤسسات آموزشی در تمام کشورهای آسیای مرکزی مشارکت داشته است و از طریق برنامه کمک مالی خود از بازیگران محلی حمایت کرده است. از جمله دانشگاه اسلاوی قرقیزستان- روسی بوریس یلتسین و مرکز فرهنگی روسیه ازبکستان (Valenza et al, 2022, p. 208). از نظر کرملین تضعیف نفوذ فرهنگی روسیه به دلیل فعالیت‌های دیپلماسی عمومی کشورهای رقیبی مانند اتحادیه اروپا، ترکیه و چین در خارج نزدیک روسیه بوده است.

در سال ۲۰۱۶ استراتژی امنیت ملی روسیه در سند خود بر افزایش آموزش زبان روسی در داخل کشورهای مشترک‌المنافع و افزایش جذابیت زبان روسی تأکید کرد که این موضوع از اولویت‌های امنیت ملی تا سال ۲۰۲۰ عنوان شد (Fominykh, 2017, p. 8).

۱. Russkiy mir

10 p). در سراسر آسیای مرکزی، حتی دانش‌آموزانی که در رشته‌های زبان مادری خود تحصیل می‌کنند، اغلب باید از مطالب به زبان روسی استفاده کنند. این امر به‌ویژه در قزاقستان و قرقیزستان رایج است (Fominykh, 2017, p. 11-12). دولت قزاقستان با آشتی‌دادن پویایی‌های مدنی، قومی و فراملی شکل‌گیری هویت ملی، بین هویت فرهنگی فراملی «اوراسیا» و هویت مدنی «قزاقستانی» تعادل برقرار می‌کند، و نیز به‌طور هم‌زمان قوم‌سازی قزاق را ترویج می‌کند (Diener, 2016: 132). با وجود چنین پروژه هویت چندجانبه‌ای که میهن‌پرستی مبتنی بر کشور چندملیتی را ترویج می‌کند، مردم مناطق شمال شرقی قزاقستان همچنان روسی بودن خود را حفظ کرده‌اند (Jašina-Schäfer, 2019, p. 39).

صندوق دیپلماسی عمومی الکساندر گورچاکوف، در سال ۲۰۱۲ یک مدرسه در آسیای مرکزی افتتاح کرده است. یک برنامه آموزشی را برای محققان جوان، سیاست‌گذاران، و اپراتورهای رسانه‌ای طراحی کرد (Valenza et al, 2022, p. 208-209). روسیه در زمینه آموزش عالی در این کشورها فعالیت عظیمی دارد. کشورهای مشترک‌المنافع، به‌ویژه در آسیای مرکزی تلاش دارند با رقبایی مانند ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا، چین یا ترکیه مقابله کنند (Fominykh, 2017, p. 2). شوروی کمونیسم، مردم منطقه آسیای مرکزی را از فعالیت‌های دینی منع کرده بود. هزاران مسجد و مدرسه مذهبی نیز تخریب گردید (Sanai, 2016, p. 59). این بدبینی که تحت آموزه شوروی بود در زمان بعد از استقلال نیز همواره مانعی برای فعالیت‌های مذهبی دولت‌های اسلامی مانند ایران بود که البته همچنان نیز این مسئله وجود دارد. این مورد به سنی بودن اکثریت جمعیت این منطقه نیز برمی‌گردد و در نتیجه امکان جهت‌گیری ایدئولوژی شیعی تضعیف می‌شود.

آسیای مرکزی و قفقاز چنان برای روسیه اهمیت دارد که در تحلیل اندام‌وار آسیای مرکزی و قفقاز به قلب راهبردی روسیه تشبیه شده است (koolae et al, 2019, p. 79). این مناطق برای روسیه از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، زیرا روسیه به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای، تنها وقتی می‌تواند خودنمایی کند که کماکان در این مناطق از تسلط بارزی برخوردار باشد (zargar and sayad, 2016, p.180). روسیه می‌خواهد کشورهای آسیای مرکزی در برابر لیبرالیسم (به سبک غرب) و اسلام‌گرایی (به سبک چین، وهابیت و داعش) مصون بمانند و وابستگی آن‌ها به روسیه از نظر سیاسی، اقتصادی و نظامی حفظ شود (haghpahan and et al, 2013, p.152). کوشش برای محدودکردن حضور سایر کشورهای قدرتمند مانند اتحادیه اروپا، ترکیه، ایران و چین

نیز از این واقعیت حکایت دارد (Abolhasan Shirazi and majidi, 2012, p.270). این حساسیت باعث شده ایران نتواند در طول این سال‌ها با آزادی و بدون در نظر گرفتن حضور روسیه به کشورهای منطقه نزدیک شود و مجبور بوده رضایت روسیه را جلب کند. این حساسیت را روسیه در ماجرای اوکراین و گرجستان به‌خوبی نشان داده است که با قدرت‌هایی که قصد هرگونه نزدیکی به منطقه خارج نزدیک روسیه را داشته باشد چگونه برخورد خواهد کرد.

در یک نگاه کلی ترویج زبان و فرهنگ روسی در آسیای مرکزی مهم‌ترین تهدید فرهنگی زبان فارسی ایران در منطقه است که این امر می‌تواند ادارات و آموزش و پرورش این کشورها را تحت‌الشعاع قرار دهد.

۲-۲-۴. دیپلماسی فرهنگی ترکیه و دشواری‌های ایران در آسیای مرکزی

پس از فروپاشی شوروی، ترکیه نزدیکی به کشورهای ترک‌زبان آسیای مرکزی را از اولویت‌های برنامه‌های فرهنگی و سیاست خارجی خود قرار داد. با این هدف ترکیه توجه به میراث فرهنگی-هویت‌ی مشترک با این کشورها را در پی گرفت و در اجرای طرح ایجاد جهان ترکی جدید که از آدریاتیک تا دیوار چین را در برمی‌گرفت به ایجاد بلوک‌بندی و نشست‌های ترکی اقدام نموده است (koolaii et al, 2023, p. 302). به‌خصوص از سال ۲۰۰۰ با ورود حزب عدالت و توسعه و در پیش گرفتن سیاست عمل‌گرایی در سیاست خارجی ترکیه باعث شد این کشور هم‌زمان هم به غرب و هم به منطقه آسیای مرکزی و خاورمیانه نزدیک شود (ostovar et al, 2020, p. 217).

دولت ترکیه تلاش می‌کند با شیوه حکمرانی دور از بنیادگرایی به کشورهای آسیای مرکزی نزدیک شود و چهره نمادینی از خود در این زمینه نشان دهد. این نکته قابل تأمل می‌باشد که پنج جمهوری آسیای مرکزی ترک‌زبان هستند. اقدام مهم ترکیه در زمینه فرهنگی نیز تبدیل حروف روسی به لاتین بوده است و از طریق نهادهای آموزشی دولتی اقدام به نگارش تاریخ مشترک با کشورهای این منطقه نموده است (Ahmadi, 2010, pp.5-6). همچنین، در پایان سال ۱۹۹۲، بلافاصله پس از اولین اجلاس سران جمهوری‌های ترک، «ترک‌سوی»^۱ با عنوان «سازمان بین‌المللی

فرهنگ ترک»^۱، در سال ۱۹۹۳ توسط جمهوری‌های ترکیه، آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان، ترکمنستان و ازبکستان تأسیس شد.

در سال ۲۰۱۶، اعضای بنیان‌گذار، بیست و پنجمین سالگرد استقلال از اتحاد جماهیر شوروی سابق را جشن گرفتند. آن‌ها ادعا می‌کنند ترک‌زبانان تمایل به استقلال نیز دارند (Purtas, 2017, pp. 91-92). آن‌ها بر مشارکت هنرمندان جوان در تمامی رویدادهای سنتی خود تأکید کرده‌اند. ایجاد گروه کر جوانان در ۲۰۱۵، ارکستر ۲۰۱۰ و برگزاری مسابقات داستان‌نویسی به زبان ترک از فعالیت‌های ترک‌سوی می‌باشد (Purtas, 2017, p. 99). همچنین، یکی از تلاش‌های نوین ترک‌سوی احیای ریشه‌های عشایری آن‌ها است.

همچنین بازی‌های عشایری جهانی که بر ورزش و فرهنگ قومی تأکید دارد؛ برای اولین بار این بازی در تابستان ۲۰۱۴ برگزار شد (Khamidov, 2017). ترک‌سوی در سال ۲۰۱۴ به بزرگداشت پیراگی- شاعر و فیلسوف بزرگ ترکمنستان- پرداخته است (purtas, 2017: p.108). سایر ابزارهای نهادی ترکیه سازمان دیانت ترکیه، مؤسسه تیکا، مؤسسه تومر، بنیاد بونس امره که با هدف آموزش زبان ترکی به خارجیان در سال ۲۰۰۹ تأسیس شد (adami and noori, 2013, pp.10-11). تأسیس مرکز «هم‌صدا» برای دوبله سریال‌های ترکی و پخش در کشورهای آسیای مرکزی از نمونه‌های عالی فعالیت‌های فرهنگی این کشور است (ostovar et al,2020, p.224). ترکیه از نظر فرهنگی فعالیت‌های گسترده‌ای به‌خصوص در زمینه فیلم و سریال در کشورهای آسیای مرکزی انجام داده است. در قزاقستان بنیاد ترکی «کانیف»، ۲۸ مؤسسه آموزشی وابسته به ترکیه در حال فعالیت است (zahmatkesh, 2017, p.82). همچنین، این کشور حضور پررنگ رسانه‌ای در ترکمنستان دارد (adami and noori, 2013, p.18). ترکیه و قرقیزستان نیز دارای فعالیت‌های فرهنگی مشترک زیادی به دلیل نزدیکی زبانی و دینی با یکدیگر هستند (basiri and mosavi noghli, 2015, p.50). در قزاقستان نیز ترکیه دانشگاه قزاق-ترک خواجه احمد یسوی، دانشگاه سلیمان دمیرل و ۳۰ مدرسه ابتدایی و متوسطه زبان ترکی را تأسیس نموده است (basiri and mosavi noghli, 2015, p.53). یکی از اهداف ترکیه این است با گسترش اندیشه پان‌ترکیسم تلاش می‌کند تا

۱. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı. ترک‌سوی که از آن به‌عنوان یونسکو جهان ترک یاد می‌شود، یک سازمان بین‌المللی همکاری فرهنگی بین کشورهای عضو آن است که بر اساس زبان، تاریخ و ارزش‌های فرهنگی مشترک میان آن‌ها ایجاد شده است. اهداف اصلی آن تقویت پیوندهای مشترک میراث میان اقوام ترک و انتقال و ترویج این میراث در سراسر جهان است.

اقوام ترک منطقه به‌ویژه قرقیزها، قزاق‌ها، ازبک‌ها، ترکمن‌ها و آذری‌ها را از تاریخ و هویت مشترک با جمهوری اسلامی ایران دور کند. از این رو، به‌موازات تحریک و حمایت کشورهای چپون ترکیه و آمریکا اقداماتی مانند پاک‌سازی کتابخانه‌های سمرقند و بخارا از کتاب‌های فارسی، مصادره ملیت شاعرانی چون رودکی و ناصرخسرو از سوی تاجیکستان و فیلسوفی چون فارابی از سوی قزاقستان، نظامی از سوی جمهوری آذربایجان و خوارزمی از سوی ازبکستان صورت می‌گیرد و با تحریف در کتاب‌های درسی، تصویری غیرواقعی از جمهوری اسلامی ایران در ذهن دانش‌آموزان و دانشجویان منطقه در حال شکل‌گیری است (baban and shiriav, 2010: p. 99). در یک نگاه کلی، دیپلماسی فرهنگی ترکیه از دو طریق چالش‌هایی را برای ایران وجود آورده است. اول، ترکیه با هویت‌سازی در منطقه، شبکه‌های ارتباط‌سازی فرهنگی ایران را با محدودیت روبه‌رو کرده است. این کار به‌خصوص از طریق فعالیت‌های نهادی و ایجاد سازمان‌های ترک‌زبان صورت گرفته است. فعالیت در سازمان‌هایی که ریشه فرهنگی دارند به‌خصوص در میان نسل جوان باعث می‌شود ترک‌زبانان با یکدیگر نزدیکی بیشتری احساس کنند. همچنین، این ارتباط‌سازی از طریق رسانه‌ها و گسترش صنعت فیلم و سریال در سرزمین‌های هم‌جوار نیز یکی از بزرگ‌ترین پیوندها را بین افراد ایجاد کرده است. دوم، این کشور با ترویج زبان ترکی، پیوندهای زبانی ایران را با کشورهای آسیای مرکزی مورد چالش قرار داد. به عبارتی دیگر، هرچند زبان اجدادی مردم این منطقه با فارسی پیوند دارد اما وقتی در رسانه‌ها و همچنین صحبت‌های روزمره از زبان ترکی استفاده می‌شود، به‌خصوص زمانی که اکثر سفرهای تفریحی مردم منطقه به‌جای ایران، سفر به ترکیه است و این کشور جذابیت توریستی بیشتری برای آن‌ها فراهم کرده، کار را برای ایران و رواج فرهنگی زبانی ایران سخت‌تر می‌کند و نیاز است تا در این حوزه فعالیت جدی‌تری صورت گیرد.

۴-۲-۳. پیوند فرهنگی با اروپا و محدودیت‌های ایران در آسیای مرکزی

اروپا و به‌طور کلی غرب، از مهم‌ترین رقیبان ایران در منطقه آسیای مرکزی محسوب می‌شوند. به‌خصوص این منطقه به دلیل دارا بودن انرژی، برای اروپا از اهمیت فراوانی برخوردار است. پس از استقلال این کشورها برنامه‌های متعددی برای نفوذ به این منطقه در دستور کارهای اتحادیه اروپا قرار گرفت. این راه‌ها علاوه بر مسیرهای امنیتی و بهانه‌های دموکراسی‌سازی شامل برنامه‌های فرهنگی نیز بوده است. یعنی ابزاری که به‌طور نامحسوس وابستگی کشورهای منطقه را به غرب افزایش می‌دهد.

با ایجاد امپریالیسم فرهنگی و حضور کشورهای فرامنطقه‌ای و جهانی‌سازی کشورهای آسیای مرکزی موجب شده این کشورها در معرض نادیده گرفتن فرهنگ غنی خود قرار گیرند (basiri and mosavi noghli, 2015, p. 89). اروپا در این راه معاهدات مختلفی را نیز در اتحادیه اروپا دنبال کرده است؛ از جمله معاهده ماستریخت در سال ۱۹۹۳ که برای اولین بار فرهنگ را به‌عنوان یک حوزه سیاست اروپایی مشروعیت بخشید. علی‌رغم عدم اشاره واضح به فرهنگ در روابط خارجی، این پیمان، اتحادیه را تشویق می‌کند تا همکاری با کشورهای ثالث و سازمان‌های بین‌المللی مربوطه را ارتقا دهد (Valenza et al, 2022, p. 201). همچنین در اوایل دهه ۲۰۰۰، گروه‌های مختلف اتحادیه اروپا را تحت فشار قرار دادند تا جاه‌طلبی‌های خود را در حوزه فرهنگی در هر دو سطح داخلی و خارجی افزایش دهد (isar, 2015). یکی از این مناطق مهم، آسیای مرکزی بوده که در استراتژی ۲۰۰۷ برای یک مشارکت جدید، گفت‌وگوی بین فرهنگی را به‌عنوان اولویت همکاری منطقه‌ای همراه با حقوق بشر و آموزش ذکر کرده است (Council, 2007). سه ابزار مالی از فعالیت‌های فرهنگی منطقه‌ای اتحادیه اروپا حمایت می‌کردند: ۱. ابزار همکاری توسعه (DCI) با هدف کاهش فقر از طریق افزایش توسعه اجتماعی و اقتصادی؛ ۲. ابزار کمک به ثبات و صلح (ICSP) و حمایت از طرح‌های صلح‌ساز؛ ۳. برنامه آراسموس پلاس^۳ (Valenza et al, 2022, p. 202). اتحادیه اروپا با حمایت از احیای سایت‌های میراث جهانی در این کشورها، به تقویت همکاری‌های بین‌المللی در زمینه میراث فرهنگی، همچنین توسعه گردشگری محلی و ایجاد فرصت‌های شغلی پرداخته است (UNESCO, 2019). هیئت‌های اتحادیه اروپا در آسیای مرکزی کنسرت‌ها، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌هایی را در تلاش برای ترویج فرهنگ اروپایی و مشارکت هنرمندان محلی ترتیب داده‌اند؛ به‌عنوان مثال، در سال ۲۰۱۹ بیشکک میزبان جشنواره سالانه فیلم اروپایی بود که ۱۱ فیلم اروپایی را با زیرنویس روسی نمایش می‌داد (Valenza et al, 2022, p. 204). با نفوذ اروپا در آموزش عالی و ایجاد مؤسسات زبان انگلیسی و مدارس مخصوص، زبان انگلیسی نیز در این کشورها رونق گرفته است. دانستن زبان انگلیسی فرصت‌هایی را برای کار در مشاغل بین‌المللی، سازمان‌های غیردولتی و استخدام در «خارج از کشور» ایجاد کرده است (Fierman, 2012:1098). این فعالیت‌های گسترده به‌عنوان

۱. Development Collaboration Instrument (DCI)

۲. Instrument Contribute to Stability and Peace (IcSP)

۳. Erasmus

رقیب ایران در عرصه فرهنگی می‌تواند چالش بزرگی محسوب شود. به‌خصوص که فرهنگ مصرف‌گرایی که توسط شرکت‌های اروپایی در منطقه تبلیغ می‌گردد ممکن است مانع بزرگی در پیگیری فرهنگ و سنن ایرانی در منطقه باشد. همچنین، بیکاری در جوانان این منطقه زیاد است و آموختن زبان انگلیسی به آن‌ها انگیزه بیشتری برای پیدا کردن کار در آینده خواهد داد.

۴-۲-۴. تلاش رژیم صهیونیستی در حوزه فرهنگی علیه ایران

نفوذ رژیم صهیونیستی در کشورهای آسیای مرکزی همچون آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان را نیز باید مورد دیگری دانست که با تبلیغات منفی علیه ایران مانع از فعالیت فرهنگی قوی در منطقه گشته است. این رژیم علاوه بر تبلیغ در جهت توسعه نفوذ فرهنگی مبادرت به فعالیت‌های ضد ایرانی و ضد شیعی می‌کند و سعی دارد رقابت ژئوپلیتیکی با ایران را به حوزه ژئوکالچر نیز بکشانند.

از جمله فعالیت‌های رژیم صهیونیستی در آذربایجان شامل نفوذ در قشر جوان، ایجاد مراکز فرهنگی، آموزش زبان و موزیک می‌باشد. همچنین، به برگزاری تورهای تفریحی با هزینه سفارت این کشور به رژیم صهیونیستی، تأسیس جمعیت دوستی جوانان جمهوری آذربایجان و رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۰۴ مبادرت ورزید. این موضوعات از آن جهت برای ایران مهم است که یکی از اهداف این رژیم برای این منظور جایگزین کردن ایدئولوژی قومی-ملی به‌جای باورهای دینی و شیعی مردم این منطقه است. رژیم تلاش می‌کند تا از روند گسترش حوزه فکری و گسترش جمعیتی اسلامی-شیعی جلوگیری نماید، نسل جدید آذری-رژیم صهیونیستی به وجود آورده، به تبع آن به ایجاد و تربیت نخبگان ترک-یهود مبادرت ورزد و در نهایت به مبارزه با تقدس‌گرایی اسلامی و رواج مظاهر ضد دینی بپردازد. این رژیم این فعالیت را در قزاقستان با ایجاد مؤسسات یهودی همچون وایزمن و در ترکمنستان با پیوند به‌باییت-صهیونیست انجام داده و در تلاش برای نفوذ فرهنگی و ایجاد فاصله در بین آن‌ها با فرهنگ ایرانی است. این نکته از آن جهت مهم است که یکی از مراکز مهم به‌باییت در عشق‌آباد وجود دارد و بسیاری از به‌بایان پس از انقلاب اسلامی از خراسان به آنجا رفته‌اند (Shafii et al, 2019, pp. 306-549). از آنجایی که این کشورها بیشتر سنی مذهب هستند و با تبلیغات منفی توسط رژیم صهیونیستی، گروه‌های تکفیری را شیعی می‌دانند. بنابراین، جدی نگرفتن مسائل مربوط به تبلیغات اسلام راستین توسط ایران می‌تواند فضای مانور ایران در زمینه فرهنگی را کم‌رنگ سازد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در پاسخ به سؤال اساسی پژوهش حاضر که دیپلماسی فرهنگی ایران در آسیای مرکزی برای ارتقای منافع ملی مشترک دارای چه پتانسیل‌ها و چالش‌هایی است، پیشینه تاریخی-فرهنگی، نقاط قوت و ضعف دیپلماسی فرهنگی ایران و نیز فعالیت هدفمند برخی از کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است. در ادبیات روابط بین‌الملل دیپلماسی فرهنگی راهی است که منافع استراتژیک دولت‌ها را ممکن می‌سازد. در این راستا اتحادیه اروپا، روسیه و ترکیه از چند طریق دیپلماسی فرهنگی ایران را با چالش روبه‌رو کرده‌اند. اول، با ترویج زبان خود، فرهنگ زبانی و آداب و رسوم ایران را تحت‌الشعاع قرار دادند. دوم، از طریق هویت‌سازی و ایدئولوژی‌های خود، به دنبال کاهش پیوندهای تاریخی ایران با این کشورها هستند. سوم، با افزایش تعاملات فرهنگی، نفوذ اقتصادی و سیاسی ایران را با چالش روبه‌رو کرده‌اند. در این خصوص لازم است ایران با تیکه کردن بر فرصت‌هایی که در زمینه‌های مشترک فرهنگی با کشورهای منطقه آسیای مرکزی دارد، با پیگیری و رصد برنامه‌های رقبای اتحادیه اروپا، ترکیه و روسیه علاوه بر شناسایی موانع به الگوبرداری صحیح از آن‌ها اقدام نماید. از جمله راهکارهایی که در این زمینه مناسب می‌باشد می‌توان به بهره‌گیری از آموزش زبان فارسی در اهداف اقتصادی آینده و ترسیم چشم‌انداز آن برای جوانان منطقه، ایجاد مراکز و دانشگاه‌های اختصاصی زبان و ادبیات فارسی برای پذیرفته‌شدگان خارجی، برگزاری مراسمات حافظ‌خوانی، شاهنامه‌خوانی در سطح منطقه، تهیه فیلم‌های تاریخی، اشاره کرد. در عرصه مشترکات تاریخی، مناسبات آیینی نیز می‌تواند همانند نکوداشت نوروز، به نکوداشت دیگر آیین‌ها و ثبت آن نیز اقدام کرد مانند مرثیه‌خوانی، جشن‌های سنتی مانند چهارشنبه‌سوری. اگر ایران می‌خواهد در رقابت با قدرت‌های دیگر که پتانسیل‌های فرهنگی قوی در منطقه دارند عقب نماند نیاز است برداشتهای منفی که از ایران در منطقه است را تصحیح نماید. تلاش برای تقویت اعتماد بین کشورهای منطقه از کارهای مهمی است که ایران را در پیشبرد هدف یاری می‌رساند. جمهوری اسلامی ایران دارای پتانسیل قوی برای پیشبرد دیپلماسی فرهنگی در منطقه آسیای مرکزی است. این مورد را می‌توان در تمایل نسل جوان برای حضور در دانشگاه‌های ایران و به‌خصوص تحصیل و علاقه به زبان فارسی بیشتر از هر عامل دیگری مشاهده کرد. هرچند تعمیق در باورهای ایرانی در نزد مردم منطقه مسئله‌ای است که جدیت

بیشتری از سوی سیاستمداران را می‌طلبد، این آرزو نیازمند به اختصاص بودجه به بخش دیپلماسی فرهنگی است.

برای عملی شدن اهداف فرهنگی و ایستادگی در مقابل رقبای فرهنگی، ایران نیازمند دستورات عملی و راهکارهایی می‌باشد از جمله اینکه می‌تواند از فعالیت کشورهای موفق در حوزه فرهنگی مانند ترک‌سوی و تیکا که در زمینه فرهنگ ترکی الگوبرداری کند. به‌کارگیری زبان شیوای فارسی، اشعار و ضرب‌المثل‌های ایرانی در محافل رسمی منطقه‌ای توسط مقامات و در مصاحبه‌های روزنامه‌ای و تلویزیونی نیز راهکار عملی مؤثری هستند که به تقویت قدرت نرم ایران کمک می‌کند و همچنین موجب دید مثبت نسبت به ایران می‌گردد. همکاری‌های کتابخانه‌ای در سطح منطقه آسیای مرکزی و به‌وجود آوردن شبکه‌های کتابخانه‌ای در منطقه و ایجاد خواهرخواندگی بین کتابخانه‌ها، برگزاری شب‌های شعر در سطح منطقه‌ای به‌تبعیت از این مراسم در ایران و معروف کردن آن در خارج از ایران توسط اساتید ادبی ایران و همکاری با شاعران منطقه‌ای، همکاری با مؤسسات فرهنگی منطقه‌ای در پویا نشان‌دادن ایران در عرصه فرهنگی، تبادل دانشجویان و اساتید بین کشورهای منطقه، جامعه جوان و دانشگاهی را به یکدیگر نزدیک‌تر می‌کند. همچنین، به‌کارگیری فناوری‌های جدید در ارائه خدمات فرهنگی به کشورهای دیگر از جمله وبسایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک، تلگرام و انتشار فعالیت‌های فرهنگی در ایران در اعیاد و جشن‌ها در کنسولگری‌ها، استفاده از صنعت سینما، ساخت فیلم‌هایی در زمینه مشاهیری که در همه این کشورها مشهور می‌باشند شامل ریاضی‌دانان، شاعران و نویسندگان مشهور عرصه فرهنگی، توریسم فرهنگی، جشنواره‌های غذا در پیشبرد منافع دیپلماسی نقش فزاینده ایفا می‌کند. در نهایت، ایرانیان زیادی در منطقه آسیای مرکزی زندگی می‌کنند و نوع پوشش آن‌ها و زبان از جمله مسائلی است که می‌تواند برای مردم نواحی جذابیت ایجاد کند. ایرانیان خارج از کشور می‌توانند به‌مثابه سفرای فرهنگی ایران در آنجا فعالیت نمایند. در کنار همه این موارد باید به انتخاب نمایندگان موفق و کارآمد در سازمان‌های منطقه‌ای، برنامه‌ریزی و هماهنگی با سازمان‌های غیردولتی ایران و توانمندسازی آن‌ها و استفاده از پتانسیل‌های این سازمان‌ها به‌عنوان عوامل کلیدی عملی در حوزه دیپلماسی فرهنگی اشاره نمود.

منابع فارسی

- ابوالحسن شیرازی، حبیب‌الله؛ مجیدی، محمدرضا (۱۳۸۲). *سیاست و حکومت در آسیای مرکزی*، تهران، نشر قوس.
- ابوالحسن شیرازی، حبیب‌الله (۱۳۹۷). *روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران و تاجیکستان؛ بسترهای همگرایی و زمینه‌های واگرایی*، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۱(۲۴).
- احمدی، حمید (۱۳۸۸). *ترکیه؛ پان‌ترکیسم و آسیای مرکزی*. فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، ۶(۳).
- اخوان مفرد، سیاوش (۱۳۷۹). *رژیم صهیونیستی در آسیای مرکزی*. مجله سیاست دفاعی، ۱۰(۳۰).
- افشاریه، ناهید (۱۳۸۶). *بررسی راه‌های گسترش همکاری ایران و کشورهای آسیای مرکزی*. فصلنامه مطالعات خاورمیانه، ۳(۱۴).
- استوار، مجید؛ مرادی، سیدمهدی؛ استوار، مجتبی (۱۳۹۹). *نقش قدرت نمادین در روابط خارجی ترکیه و آسیای مرکزی*. فصلنامه مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل، ۳(۱).
- آدمی، علی؛ نوری، مهسا (۱۳۹۷). *دیپلماسی فرهنگی ترکیه در آسیای مرکزی: فرصت‌ها و چالش‌های پیش رو*. فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، ۱۹(۸۳).
- بصیری، محمد؛ موسوی نقلی، مژگان (۱۳۹۴). *همگرایی فرهنگی کشورهای حوزه نوروز*. فصلنامه سیاست جهانی، ۴(۱).
- بصیری، محمدعلی؛ موسایی، علی؛ ایزدی، امیرعلی (۱۳۹۹). *مقایسه دیپلماسی فرهنگی ایران و ترکیه در آسیای مرکزی*. فصلنامه سیاسی معاصر، ۱۱(۲).
- تابش، محمد، رشیدپور؛ علی؛ صالحی امیری، سید رضا؛ ابراهیم‌زاده دستجردی، رضا (۱۴۰۲). *ارائه الگوی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نظریه داده‌بنیان*. فصلنامه روابط خارجی، جلد ۱۵، شماره ۲، شماره ۵۸.
- جعفری، علی‌اکبر، براریان، محمد (۱۳۹۸). *جایگاه دیپلماسی فرهنگی ایران در آسیای مرکزی*. مجله بین‌المللی پژوهش ملل، ۴(۴۰).
- جعفری، علی‌اکبر؛ قربی، سیدجواد (۱۴۰۲). *دیپلماسی علمی دانشگاه مازندران در آسیای مرکزی؛ (مطالعه سیاست‌های کلی علم و فناوری)*، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی گفت‌وگوی فرهنگی ایران. آسیای مرکزی و قفقاز.
- جعفری هفت‌خوانی، نادر؛ کوهکن، محمدرضا (۱۳۹۸). *آسیب‌ها و موانع تحقق مردم‌سازی دیپلماسی فرهنگی در ایران؛ یک پژوهش کیفی*. فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، ۹(۱).

- حق‌پناه، جعفر، سیمین شیرازی موگویی؛ عزیزاده، شیوا (۱۳۹۳). *قدرت نرم ایران در آسیای مرکزی و قفقاز*. تهران، ابرار معاصر.
- خیرخواه، سخاوت؛ طباطبایی‌پناه، سیدعلی؛ سلطانی، علیرضا؛ شیرزاد، حمیدرضا (۱۴۰۲). *آسیب‌شناسی ظرفیت‌های دیپلماسی فرهنگی و رسانه‌های در مناسبات اقتصادی و تجاری ایران با کشورهای همسایه*. فصلنامه روابط خارجی، (۱).
- رضایی، نیما؛ محمودی، رامین (۱۴۰۲). *نقش دیپلماسی در مقابله با تروریسم معاصر علیه جمهوری اسلامی ایران*. فصلنامه روابط خارجی، ۴(۱۵).
- رنجکش، محمدجواد (۱۳۹۷). *بررسی تطبیقی دیپلماسی فرهنگی ایران و ترکیه در آسیای مرکزی*. فصلنامه سیاست و روابط بین‌الملل، ۲(۲).
- زرگر، افشین؛ صیاد، سینا (۱۳۹۵). *اهمیت اوراسیای مرکزی در رقابت‌های ژئوپلیتیکی بین قدرت‌های بزرگ*. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۲(۳۶).
- ساداتی، سیدمحمد؛ مصاحبی، وحید؛ محمدزاده، مهدی (۱۳۹۷). *جایگاه تصوف در افزایش همگرایی فرهنگی در منطقه آسیا*. مرکز مطالعات راهبردی فرهنگی، سازمان ارتباطات اسلامی، ۴(۶).
- سازمند، بهاره (۱۳۹۷). *نوروز و همگرایی فرهنگی در حوزه تمدنی ایران*. مجله سیاست و روابط بین‌الملل، ۲(۱).
- سنایی، مهدی (۱۳۸۵). *اسلام در آسیای مرکزی*. موسسه مطالعات ایران و اوراسیا، (۱)۱.
- شفیعی، عباس؛ پوستین‌چی، زهره؛ قربانی شیخ‌نشین، ارسلان؛ خداوردی، حسن (۱۳۹۹). *نقش مؤلفه‌های فرهنگی - اجتماعی در روابط رژیم صهیونیستی با آذربایجان، قزاقستان، ترکمنستان و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰)*. فصلنامه علمی-پژوهشی جامعه‌شناسی سیاسی ایران، (۴).
- فرجی‌راد، عبدالرضا؛ قربانی‌نژاد، ربیاز؛ مهربان، عبدالله (۱۳۹۶). *تأثیر جهانی‌شدن بر تقویت همگرایی در حوزه فرهنگی نوروز*. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۱۳(۲).
- قاسمی، الهام (۱۴۰۰). *هویت فرهنگی در عصر جهانی‌شدن: همگرایی یا واگرایی*. فصلنامه علمی پژوهشی مکانی-فضایی، (۱۸).
- قدیمی، اکرم (۱۳۹۶). *کارکرد دیپلماسی علم و فناوری در جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا*. فصلنامه سیاست، ۴۷(۱).
- کولایی، الهه؛ باقری، یوسف (۱۴۰۱). *چالش‌های دیپلماسی فرهنگی ایران و ترکیه در آسیای مرکزی*. فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، ۲(۱۵).
- کولایی، الهه؛ زنگنه، سمیه (۱۴۰۱). *همگرایی فرهنگی و اجتماعی در اوراسیای مرکزی*. فصلنامه پژوهشنامه جغرافیایی انسانی، ۵۴(۳).

- کولایی، الهه؛ کاویانی‌فر، پیمان؛ رواء، سارا (۱۳۹۸). *ایران و ترکیه در مجموعه امنیتی آسیای مرکزی*. فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۲(۴۵).
- کیاپاشا، عبدالعلی؛ جعفری پابندی، سید فرشید؛ پرتوی، اصغر (۱۴۰۰). *نقش هویت در توسعه روابط ج.ا.ایران با منطقه آسیای میانه بر اساس رهیافت سازه‌نگاری*. فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۵(۵۴).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

- Abolhasan Shirazi, Habibullah and Mohammad Reza Majidi. (2012). Politics and government in Central Asia, Tehran: Qos publishing house.
- Abolhassan Shirazi, Habibollah. (2018). Foreign Relations of the Islamic Republic of Iran and Tajikistan; Convergence and Divergence. studies of international relation journal, Volume 11, Issue 42, pp 9-40.
- Adami, ali, noori, mahsa. (2013). Turkish Cultural Diplomacy in Central Asia: Opportunities and Challenges, central asia and Caucasus journal, Volume 19, Issue 83, Pages 1-27.
- Afsharieh, nahid. (2007). Investigating ways to expand cooperation between Iran and Central Asian countries, seientific journal Quarterly of Middle East Studies, Volume 14, Number 3, pp 123-152.
- Ahmadi, hamid. (2010). Turkey, Pan-Turkism and Central Asia, central Eurasia studens, Volume3,issus1.
- Akhwan Mofard, Siavash. (1379). Israel in Central Asia, Defense Policy Magazine, volom30.
- Ang, ten., Isar, Yudhishtir Isara., & Mar, Phillip. (2018). Cultural diplomacy: beyond the national interest?. In Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest? (pp. 11-27). Routledge.
- Ang, I., Tambiah, Y., & Mar, P. (2015). Smart engagement with Asia: leveraging language, research and culture. Report for the Australian Council of Learned Academies. Available from: <http://www.acola.org.au>.
- Arndt, R. T. (2011). The first resort of kings: American cultural diplomacy in the twentieth century. Potomac Books, Inc.
- Baban, I., & Shiriyev, Z. (2010). The US South Caucasus Strategy and Azerbaijan. Turkish Policy Quarterly, 9(2), 93-103.
- Basiri, Mohammad ali, Ali Mousaei; Amir Mohammad Izadi. (2020). Comparing Cultural Diplomacy of Iran and Turkey in Central Asia, journal siyasi moaser, Volume 11, Issue 2, pp29-63.
- Basiri, Mohammad; Mousavi Noghli, Mezhgan. (2015). Cultural Relations between Islamic Republic of Iran and Nowruz Region: Based on Future Study, world politics a quartly journal, Volume 4, Issue 1, p p65-98.
- Binbash, I. E. (1999). Nevruz tradition of turks. journal of Eurasian studies, summer, (15), 61-95.
- Byuzheyeva, B, Kaliakhmet. A, Balaubayeva, B. Alipbayev. A. (2022). Central Asia as Turkey's region of influence. Серия «История. Философия». № 4.
- Council, E. U. (2007). The EU and Central Asia: Strategy for a new partnership. European Communities, Brussels.
- Cummings, M. C. (2003). Cultural diplomacy and the United States government: A survey. Center for Arts and Culture.
- Diener, A. C. (2016). Imagining Kazakhstani-stan. Kazakhstan in the making: Legitimacy, symbols, and social changes, 131-154.
- Farajirad, A. R, Ghorbaninejhad, ribaz, Mehraban, Abdullah. (2018). Impact of Globalization on Convergence Enhancement in Cultural Territory of Nowruz, international quartly of Geopolitics, Volume 13, Issue 46, p 93-120.
- Fierman, w. (2012). Russian in the Post-Soviet Central Asia: a Comparison with the States of the Baltic and South. Foreign Policy of Kyrgyzstan Between Russia and the United States, Linguistics and Culture Review, 5(S4), 870-880.

- Fominykh, A. (2017). Russia's public diplomacy in Central Asia and the Caucasus: The role of the universities. *The Hague Journal of Diplomacy*, 12(1), 56-85.
- Ghadimi, Akram. (2017). function of science and techenology diplomacy in Islamic republic of states of America. *politics Quarterly*, volom 47, issue 1, pp 139-157.
- Ghasemi, Elham. (2022). Cultural identity in globalization era. *journal of space and place studies*, Volume 1400, Issue 18, p83-96.
- Haq Panah, Jafar, Simin Shirazi Mogoi and Shiva Alizadeh. (2013). Iran's soft power in Central Asia and the Caucasus, Tehran: Abrar Contemporary.
- Hosseinzade, Nasrallah. (2013). Transregional challenges facing Muslims in Central Asia, *Regional Research Quarterly*, No. 5, pp71-95.
- Isar, Yudhishthir Raj. (2015). Culture in EU External Relations': An Idea Whose Time has Come?. *International Journal of Cultural Policy* 21(4): 494-508.
- Jafari, Ali Akbar, Bararian, Mohammad. (2018). The Position of Iran's Cultural Diplomacy in Central Asia. *International Journal of Nations Research*, Volume 4, Number 40, pp 1-24.
- Jafari, Ali Akbar; ghorbi, Seyedjavad. (2023). Scientific Diplomacy of Mazandaran University in Central Asia; (Study of the General Policies of Science and Technology), Collection of Articles of the International Conference on Cultural Dialogue of Iran, Central Asia and the Caucasus, pp395-437.
- Jafari Haftkhani, nader; koohkan, mohammadreza. (2019). Damages and Obstacles to the Participation of Cultural Diplomacy in Iran; A Qualitative Research. *Soft power studies*, 9(1), pp31-70.
- Jašina-Schäfer, Alina. (2019), Everyday Experiences of Place in the Kazakhstan Borderland: Russian Speakers Between Kazakhstan, Russia, and the Globe. *Nationalities Papers*, 47: 1, 38-54.
- Kabdollarova, A. and Steris, G. (2023). The ethical and philosophical aspects of G7 concerning the central Asian region. *Адам әлемі*, 96(2), 81-90.
- kiapasha, Abdolali; Jafari Paybandi, Seyed Farshid; Eivazadeh Ardabili, Hassan; Partovi, Asghar. (2021). National identity role in the development of relations between the Islamic Republic of Iran and the Central Asia. *The Eslamic Revolution Approach*, Volume 15, Issue 54, Pp 83-102.
- Kheirkhah, Sekhavat. Tabatabai Panah, Seyed Ali, Soltani, Alireza, Shirzad, Hamidreza. (2023). Pathology of cultural and media diplomatic capacities in Iran's economic and commercial relations with neighboring Countries. *Foreign relations*. Vol. 15, No. 1, Issue. 57. pp143-172.
- Koolaee, elahesh; bagheri, usef (2023). Iran and Turkey's Cultural Diplomacy Challenges in Central Asia. *Journal of Central Eurasia Studies*, Faculty of Law and Political Science, Vol. 15, No. 2, pp. 289-313.
- Koolaee, elahesh; zngeneh, somayyeh (2022). Cultural and social integration in Central Eurasia. *Human geography research quarterly*. Volume 54. Issue 3. Pp. 988-969.
- Koolaee, Elaheh; Kavianifar, Peyman. Rava, sara (2019). Iran and Turkey in Central Asia Security Complex. *Research letter of international relations*, Volume 12, Issue 45, pp 141-169.

- Jašina-Schäfer, A. (2019). Everyday Experiences of Place in the Kazakhstani Borderland: Russian Speakers Between Kazakhstan, Russia, and the Globe. *Nationalities Papers*, 47(1), 38-54.
- Lee, Cynthia. (2007). Cultural convergence: Interest convergence theory meets the cultural defense. *Ariz. L. Rev.*, 49, 911.
- Nixey, J. (2010). The South Caucasus: drama on three stages. *America and a changed world: A question of leadership*, 125-142.
- Nye Jr, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The annals of the American academy of political and social science*, 616(1), 94-109.
- Nye, J.S. Jr. (1990). *Born to lead. The changing nature of American power*. New York, NY: Basic Books.
- Ostovar, majid; Moradi, SeyedMehdi; Mojtaba Ostovar. (2020). The Role of Symbolic Power in the Foreign Relations of Turkey and Central Asia, *international political economy studies*, Volume 3, Issue 1, pp209-230.
- Tabesh, Mohammad. Rashidpoor, Ali. Salehi Amiri, Seyyed Reza. Ebrahimzadeh Dastjerdi, Reza. (2023). *Forign relations*. Vol. 15, No. 2, Issue. 58., p159-186.
- Peyrouse, Sebastian. (2007). Nationhood and the Minority Question in Central Asia. *The Russians in Kazakhstan. Europe-Asia Studies* 59 (3): 481-501.
- President of Russia. (2008). *Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii [Foreign Policy Concept of the Russian Federation]* <http://kremlin.ru/acts/news/785> (accessed 2 April 2024).
- Purtaş, F. (2017). Cultural diplomacy initiatives of Turkic republics. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 22(1), 91-114.
- Putin.v(25 April 2005)'Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation'. Kremlin, available online at: http://archive.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml.
- Rezaei, Nima, Mahmoud, Ramin. (2024). The Role of Diplomacy In Dealing With Contemporary Terrorism Against the Islamic Republic of Iran. *Forign relations*, Vol. 15, No. 4, Issue. 60.p35-68.
- Ranjesh, Mohammad Javad. (2017). A Comparative Study of Cultural Diplomacy of Iran and Turkey in Central Asia, *journal of politics and international relations*, volom2, issue4, pp 69-84.
- sadati nejat 'Mohammad; Mosahebi, vahid; mohammadzadeh, mehdi. (2018). The Role of Sufism in Cultural Integration in Asia, *journal of cultural relation*, volom 4, issue6, pp39-58.
- Sanai, Mehdi. (2016). "Islam in Central Asia, *Iran and Eurasian Studies Institute*, year 1, number 1.
- Sazmand, bahareh. (2018). Norouz and Cultural Integration in Iran's Civilization Area, *journal of political and international relation*, volume 2, issue3, pp79-90.
- Shafii, Abbas; Pustin Chi, Venus; Sheikh Nashin victim, Arslan; Khodavardi, Hassan. (2019). The role of social-cultural components in Israel's relations with Azerbaijan, Kazakhstan and Turkmenistan and its effect on the national security of the Islamic Republic of Iran (from 2011 to 2020). *Scientific-research quarterly of Iranian political sociology*, (4), pp. 588-610.

- UNESCO. (2019). Silk Roads Heritage Corridors in Afghanistan, Central Asia and Iran http://en.unesco.org/tag/_silk+roads+heritage+corridors_ (accessed 11 August 2024).
- Valenza, Domenico. (2018). The New EU Strategy for Central Asia: A Case for Cultural Diplomacy. The EL-CSID project is coordinated by the Institute for European Studies (IES).
- Wastnidge, E. (2017). Central Asia in the Iranian geopolitical imagination. Cambridge Journal of Eurasian Studies, 1.
- Zargar, Afshin; Sayad, Sina. (2016). The Importance of Central Eurasia in Geopolitical Competition among Great Powers. political science quarterly, volume 12, number 36, pp 169-196.

